

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2019/12/tarnoczai-geza-ferenc-jozsef-első-magyarországi-látogatása-a-korabeli-honi-sajto-tukreben-10-03-12/>

Tarnóczai Géza

Ferenc József első magyarországi látogatása a korabeli honi sajtó tükrében

Ferenc József, a későbbi osztrák császár és magyar király még főherceg korában, a tizenharmadik születésnapja betöltését követő hónapban, 1843 szeptemberében járt először Magyarországon. Vele tartott két öccse is, a későbbi mexikói császár, Miksa és Károly Lajos. Az utazások a Habsburg főhercegek nevelésének és tanításának alapvető elemét képezték, a tanév rendjébe iktatott utazásokra a főhercegek általában nevelőik kíséretében indultak. Az utazások kettős célt szolgáltak: a Habsburg Monarchiát alkotó tartományok „beutazásán” túl alkalmat adtak a főhercegek bemutatására a birodalom tartományaiban. Ez a látogatás a Dunántúlt érintette és alkalmat adott rá, hogy a fiatal főhercegek látogatást tegyenek a vezető nemesi családok vidéki birtokán, lekötelezzék maguknak a magyar nemességet, és megnyerjék a lakosság jóindulatát.¹

A Nemzeti Ujság szeptember 30-án Vidéki levelezések című rovatában az alábbi szavakkal számolt be az utazás első szakaszáról: „Zalából. Sümegh, sept. 16. F. hó 13-án érkeztek ő cs. k. [császári királyi] föntségük Ferencz, Ferdinand, és Károly főhgek [főhercegek] ischli utjokból hazánk határaihoz főnevelőjük Bombelles gróf csász. kir. b. t. [belső titkos] tanácsos, Ledohovszky, Coronini, és Morvin grófoknak, mint kamarásoknak kíséretükben. Egy küldöttség által üdvözlő beszéddel fogadtatván honunk határán, Ferencz ő főherczegsége a tisztelkedő beszédre a legszebb magyarsággal felelt. Még azon nap estvéjén Keszthelyre érkeztek ő föntségük a Balaton varázstája szépségét élvezendők, hol a nyájas Festetics grófnő által a legnyíltabb magyar szívességgel fogadtattak. Utjokat másnap Tapolczán keresztül, hol magyar nyelvtanítókat főtiszt. [főtiszteltetű] Kiss Pál n. váradai deák szertartásu kanonokot ki elejükbe jött magukhoz vévén s t. [tekintetes] Kerkápolyi Zalamegyei első alispán ur üdvözlő szónoklatát Ferencz ő fönsege ujjal ékes magyarsággal megköszönvén, esti hat órakor Sümeghre megérkeztek, hol a püspöki lak fölött a maga nemében egyetlen szépségű 700 lábnyi magas hegyen álló vár-rom megszemlélésére indultak; innen a valódi érdemet becsülni tudó szívük tanítójuk főnebb tiszt. Kiss Pál ur agg anyjának látogatására vezérelte ő cs. kir. föntségüket. Estve a püspöki lakban számos jelenlévő uraságok és küldöttségek jelenlétében kizárólag magyar társalgás közt költék el az estélyt, mellynél koszorús költők Kisfaludy Sándor is részt vön. Ő föntségük más nap sz. mise-hallgatás után reggeli 7 órakor mindnyájunk örömdáldása között hagyák el városunkat, utjokat Jánosházán, Sárváron és Kőszegben át Bécsbe folytatandók; rövid de boldogító itt mulatásuk feledhetlen marad sziveinkben.”²

A Világ című folyóirat először röviden, 1843. szeptember 20-án, szerdai számában tudósított a főhercegek magyarországi látogatásáról. A hangvétel ebben az esetben is emelkedett volt: „Veszprémből tudósítatunk, hogy September 14kén érkeztek diszmenettel Sümegh mezővárosába fenséges Fcrencz Károly cs. kir. főherczeg fiai három kocsiban hat hat ló-előfogattal. Elfogadásukra számos uri egyén gyült össze, a veszprémi püspök részéről Szalay Imre kanonok jelent meg; a nézők sokasága tömérdek vala; mindnyájan örömteljes szívvél, 's ezen öröm kétségtelen kifejezésivel fogadák ő magasságukat. Az utazás célja

Tarnóczai Géza: Ferenc József első magyarországi látogatása a korabeli honi sajtó tükrében

volt Magyarország egyik részével megismerkedni, minek ezúttal végére járván Jánosházán 's Eszterházán keresztül Bécsbe folytatták utjokat. Reméljük, hogy a magas vendégek még más ízben is fogják hazánkat látogatásukkal megörvendeztetni, 's hogy honunk több vidékei is részesülendnek e szerencsében, 's bizonyosan mindenütt a lelki öröm azon őszinte nyilatkozatival fognak találkozni, mellyek itt is a népnek az uralkodó házhozi ragaszkodását olly szív-emelelőleg tanúsíták.”³

A Világ következő száma három nappal később már sokkal részletesebb tájékoztatást nyújtott olvasóinak az eseménnyel kapcsolatban. A Vidéki közlések az apróbb momentumok ismertetésével sem fukarkodott: „Sümege September 15kén (reg. 7 ½ órakor.) Ez előtt egy óranegyeddal indult innen Kőszegre, Ferencz-Károly főhg ő cs. k. fenségének deli termetű, nyájas képű és eleven-lelkű három fia, ugmint szinte a közelebb napokban ezredessé 's egy dragonyos ezred tulajdonosává kinevezett elsőszülött Ferencz-József, Ferdinand-Miksa, 's Károly-Lajos főhgek, gróf Bombelles Henrik ő exclljával [exellenciájával] mint főnevelőjökkel 's egy ezredes és két alezredes grófok mint cs. kir. szolgálati aranykulcsosok kíséretében öt udvari kocsin. Noha már ezelőtt néhány nappal örömteljes várakozással valánk meglepetve azon intézkedések által, mellyeket a magas vendégeknek az Ischli fürdőkből hazánk Vas, Zala és Soprony kies megyéibe folytatandó utazása iránt az említett megyékben 's a kerületi biztosságnál tenni sietett Mérey Sándor főispán ő excllja, sőt maga is kirándult ide sebességgel Budáról Döbrönte Gábor kerületi főbiztos ur kíséretében. Szíves buzgósággal sikereltettek a kényelmes szállítás és elfogadási rendelkezések azon útvonalokon, mellyek e végre az érintett biztosi főkormány részéről kitűzve valának. Szép Balatonunk regényes tájékának híres hegyeit 's egyik gyönyörű völgyét 's ezekkel egy bájoló látpontját ábrázoló városunk a tegnapi éjnyug-állomásul lévén kijelelve; miután tegnap előtt ő cs. kir. főherczegségök Körmenden Batthyány Filep hg [herceg] várában voltak ebéden, estére későn gróf Festetics Lászlónéhoz Keszthelyre érkezének 's a tegnapi délelőtti órákat ott töltvén a Balaton 's egyéb földesúri közhasznú jelességek megtekintésével, este 5½ órakor mozsarak durrogásai 's a szomszédból is ide csoportozott számos népesség ajakin ömledezett éljenezések között, a tapolczai állomásról, hol a megye nagyérdemű első alispánja Kerkápolyi ur által köszöntettek, megörvendeztetének itt minket – a veszprémi püspök lakába szállva és Mérey S. ő excllja által lelt elfogadtatásuk után itt csakhamar, még a sümeghi magas híres váromladék falai közé menének fel, vidáman, gr. Bombelles ő exclljával, hova őket Szalay Imre veszprémi kanonok mint püspök ő méltóságától helyettesített házigazda, Kis Pál nagyvárad kanonok és Döbrentei Gábor főbiztos, tömérdek vigadozó népség környezetében vezeté. Majd kedves lőn látni Mérey ő excllja által Kisfaludy Sándornak különösen mint országosan becsült nemzeti költőnek bemutatattása után szíves kitüntetését és átalánosan örömeiket gerjesztett Ferencz-Károly főhgnek [ez a folyóirat tévedése, természetesen Ferenc József – a szerző] az országbiztosság főigazgatójával, Kisfaludyval, Döbrenteyvel, tapolczai járásbeli főszolgabíró Malatinczkyval 's több elfogadó vendéggel magyarul és pedig édes nemzeti nyelvünk különös sajátságainak tökéletes nemcsak értelmével hanem tiszta és szabály szerinti kiejtésével is folyamatosan beszélése, – valamint nyelvünknek Ferdinand és Károly főherczeg által jól értése, mellyben az épen sümegi születésű és most anyjánál itt mulató Kis Pál kanonok tanítása alatt haladtak, annál is inkább, mivel gróf Bombelles főnevelő hasonlókép örömeit gyakorolja magát azon folyó társalgás közt, folytatva van pedig a fenséges főherczegek magyarul beszélése egyik magyar komornyikkal is, és egy pesti születésű, most az utón elébb-járó cs. kir. szoba-őrrel, ki midőn feleleteit adta a főherczegek megérkezéséről, Mérey ő exclljának, az ezzel együttvolt Kisfaludy Sándorra, nála meglévő mellképéről örvendve ismert, 's tiszteletét ahoz

Tarnóczai Géza: Ferenc József első magyarországi látogatása a korabeli honi sajtó tükrében

érzékenyen fejezé ki. – A főhercegek mai éjjeli állomása leszen Sárváron, Szombathelyen keresztül Kőszeg; 16kán Horpácsfelé Esterháza; 17kén Czenk, Soprony felé mennek ebédre Fraknóra, este Kismartonba; 18kán pedig Schönbrunba. Mindenütt hivatalosan kíséri itt e kedves emlékezetet magok után hagyott fenséges utazóinkat Szabó Ferencz sopronykerületi országos főbiztos, ki a stájer határnál kezdve már eddig is teljesítő e tisztét kerületében. Ugy jött ámbár főigazgatói tudósításunk, mikint máshova is ment, hogy az egész utazás ismeretlenben (incognito) történik, azonban mégis kitört a magyar hűség éljene és örömjelentése; 's az akárkihez nyájas kegyességgel és magyarul szóló, értő főhercegeket mi is igazán szíves kívánságokkal eresztők utnak.”⁴

Miután ez a tudósítás véget ért, a folyóirat már folytatta is a másikkal: „Zalából. Sűmeg, septemb. 15. Nem csekély élvezettel kecsegteté városunkat azon előre terjengett hír, hogy Ferencz Károly cs. kir. főhg fenséges fiai Ferencz, Ferdinand és Károly több nevelőik 's főbb tiszték kíséretében vidékünkre utazva városunkat is meglátogatják. Eljött a vártanvart nap, az ősi várromokrul taraczkdörgések jelenték ő fenségük jövetét; látók a sok éljenzések közt példáját a magyar szíves elfogadásnak, látók örömmel, milly részvétellel viseltettek ő fenségük minden iránt, mi a magyar közéletről ismereteiket növelhető; kísérő tanui valánk ő fenségük nyájas leereszkedésüknek, midőn főtiszt. Kiss Pál kanonok, mint magyar nyelvtanítójoknak helybenlakó édesanyját tulajdon szegény lakában szívesen meglátogaták. Örömmel hallók az ősi várromok megtekintése közben ő fenségüktől az ő magyar regéket 's a vidékbeli Csobáncz, Rezi, Tátika régi omladékok történetrajzait emlegettetni. Kedves vala hallani jól 's minden erőtetés nélkül folyni ajkaikról az édes magyar szót, – a magyar szót mondom, melly egész ittlétök alatt, társalgási nyelve volt a fenséges vendégeknek. – (Szép hölgyek, kik ide seregletek, ti mégis csak folytatólag, megvetve minden példát csak németül! csak németül! — mit szólnátok, ha megszólíttatnátok! Önök magyarok? 's felelnetek-é: így megy a la grosso). September 15kén szinte taraczkok morajai közt elhagyónak bennünket magas vendégeink, Bécsbe utazandók.”⁵

A Hírnök című folyóirat szeptember 24-én már a magas rangú vendégek látogatásának kőszegi állomásáról közölt tudósítást. „Kőszeg, sept. 16. Tegnap fölötte örvendetes nap viradt városunkra; azon szerencsében részesültünk ugyanis, hogy ő Fenségeiket Ferencz József, Ferdinand Miksa, és Károly Lajos ifju főhercegeket, Ferencz Károly cs. k. főherceg ő Fenségének fiait magyarországi utazásukban körünkben tisztelhetők, kik is egy éjszakát városunkban töltöttek. Jóllehet ő fenségeik szoros incognitoban utaztak, mégis e városnak a Fenséges uralkodó ház iránti hódoló polgársága nem tartózkodhaték, hogy szeretete hűsége érzeteit ne nyilvánítsa. A fenséges vendégek ugyanis a városi tanács által fogadtattak, s Értl János városbíró által magyar beszéddel üdvözöltettek. Örömmük növelé azon körülmény, hogy a főhercegek legidősbje Ferencz József szinte honi nyelvünkön igen jól választott szavakkal válaszolt, s később is más alkalommal szinte e nyelvvel élt, mellyet tökéletesen beszél. – Most épen 25 éve, hogy I. Ferencz felejtethlen királyunk városunkban mulatott, milly örömméret hatotta meg ennél fogva e k. város minden lakóit, midőn amaz idő lefolyta után annak kedves unokáit körükben tisztelheték. — Estve az itteni egyenruhás polgárság fáklyásmenettel tisztelé meg őket, melly alkalommal háromszoros „éljen” nyilvánítá örömméreteiket. – 16kán, miután a magas vendégek az itteni polgárságot szemle alá venni méltóztattak, a Toscana nagyherceg dragonyos ezred fegyverkísérletein jelentek meg. Annak végeztével pedig az összes lakosság hála- s minden üdvkivánatai közt utjokat Horpács, Eszterház, Fraknyó és Kismártonon át, Bécs felé folytaták.”⁶

A Világ az út további állomásairól is beszámolt, illetve kiemelte Ferenc József lovagló tudását, melyet Kőszegen felvillantott: „15kén buzgón végzett isteni szolgálat után a

Tarnóczai Géza: Ferenc József első magyarországi látogatása a korabeli honi sajtó tükrében

fenséges utazók délben Sárvára érkeztek, 's itt a várat, kertet és ritkaszepségü svaiczi marhákat megtekintvén, a vidék lakosi által ezen örömnep emlékéül rendezett tánczvigalmat kegyeskedtek jelenlétökkel lelkesíteni. Szombathelyen a Vas megye 2dik alispánja, számos tisztviselőktül környezve, üdvözlé a főhgeket, kik azután az ottani fényes templomnak látogatására mentek, hol a nagy oltár előtti zsámolyra borulva szívemelő ájtatossággal tanusíták isten és vallás iránti buzgalmukat; megtekinték azután a megyei dolgozóházat, az emberiség iránti szánakozás dicsőíté ártatlan arcukat, midőn elhagyók e szerencsétlenek műhelyét. – Estve Kőszegre érkezttükkor a fenséges testvéreket a városi tanács, az ott tanyázó ezredbeli tisztikar és fegyveres polgári csapat fáklyás zene közt üdvözlé. 16kán fegyvergyakorlás végett ott összevonult dragonyosezredet szemlélték meg; melly alkalommal Ferencz főhg paripára ülve korát haladó bátor ügyességével bámulni készte az őt látókat; innen Horpácsra mentek fens. [fenséges] utazóink, hol a nmgú [nagy méltóságú] szíves házigazdának finom izlése, a tündéri lak ékessége 's a magas vendégek mulattatására rendezett örömnepnek leírása, költői tollnak nehéz feladata marad. A dús gazdag ebéd alatt számos pohár ürítettett a felséges uralkodóház tagjai egészségökre; öröm sugárzott minden arczon. A fényes lakomát új örömnep követé Eszterházán; a főmltgu [főméltóságú] házi ur, Eszterházy Miklós hg, bájos nejjével mindent elkövetett, hogy fenséges vendégei iránt hódolatát tanúsíthassa; estve kivilágítva lőn a fenséges laknak minden része, több csoportban tánczolva ünneplé ezen örömteljes estvét az urodalmi számos jobbágyság. 17kén Eszterházától búcsút vévén a fens. utazók, Kisczenken gr. Széchenyi István bájos kastélyában misét hallgattak, reggeliztek, 's a Fertőtava megtekintése után Sopronyon keresztül a katona és polgári előljáróság, a fegyveres polgári csapat, és számos néptömeg élénk sorai között ős Fraknó várában számos álygyudörgések közt, Eszterházy Pál hg⁷ [herceg] által szíves köszöntéssel fogadtatva, megszállottak; ebéd után e nagy-értékű kincs- és fegyvertárt 's egyéb nevezetességeket megszemlélvén hálásra Kis-Marttonba érkeztek, a szépségéről ismeretes vár előtt felállított városi fegyveres csapat 's hullámozó nép örömkialtási között. 18kán megszemlélték a szépségéről világszerte isméretes kertet 's melegházakat, 's egyéb nevezetességeket, 's végzett reggelizés után, a fens. utazók Vimpáczon keresztül honunkat elhagyták, de fenmaradott 's fog maradni mindazoknál (kik szerencsések voltak ezen a természet és műveltség minden szép tulajdonival ékes testvérkoszorúhoz közelebb állani) édes emlékezetük; növelje 's vezérelje őket isten a nemzetek boldogságára!"⁸

A korabeli tudósításokat olvasva leszögezhető, hogy a főhercegek rövid magyarországi utazása elérte alapvető célját: szimpátiát keltett az érintett országrészek előkelő és alacsonyabb származású lakóinak körében. A főhercegek – különösen Ferenc József – magyar nyelvtudása ehhez nagymértékben hozzájárult, hiszen a nemzeti ébredés idején, a reformkorban ennek kiemelt jelentőséget tulajdonítottak honfitársaink. A bécsi udvar szemében nyilván éppen az a cél lebegett, hogy a birodalom tartományaiban, így hazánkban is elfogadtassák azt a főherceget, aki valamikor a jövőben a birodalom ura lehet. És persze az értelmes utódjelölt felvillantása azért is fontos volt, hogy mindenki láthassa: a Habsburgoknak a korlátolt képességű V. Ferdinánd „uralkodását” követően is lesz jövője.

Tarnóczai Géza: Ferenc József első magyarországi látogatása a korabeli honi sajtó tükrében

JEGYZETEK

¹ MANHERCZ Orsolya (2012): Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban. Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között. (Doktori disszertáció) Budapest, 38.

<http://doktori.btk.elte.hu/hist/manherczorsolya/diss.pdf> (Letöltés: 2019. nov. 5.)

² *Nemzeti Ujság* (1843) 38. évf. 122. sz. 630. (szept. 30.)

³ *Világ* (1843) 3. évf. 75. sz. 620. (szept. 20.)

⁴ *Világ* (1843) 3. évf. 76. sz. 628. (szept. 23.)

⁵ Uo.

⁶ *Hírnök* (1843) 7. évf. 76. sz. 148. (szept. 24.)

⁷ Az eredeti sajtóanyagban hcnő (!)

⁸ *Világ* (1843) 3. évf. 78. sz. 646. (szept. 30.)